

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ: АНАЛІЗ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ТА МЕТОДІВ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ, ВКЛЮЧАЮЧИ ЗАКОНОДАВЧІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

CORRUPTION RISKS IN PUBLIC PROCUREMENT: ANALYSIS OF CORRUPTION RISKS AND METHODS OF THEIR MINIMIZATION, INCLUDING LEGISLATIVE AND ORGANIZATIONAL MEASURES

Сірко В.С., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Одеський державний університет внутрішніх справ

Ця стаття присвячена дослідженню корупційних ризиків у сфері публічних закупівель та аналізу методів їх мінімізації. Корупція в публічних закупівлях є серйозною проблемою, яка негативно впливає на економічну ефективність, прозорість процесів та довіру громадськості до державних інституцій. У статті розглядаються основні види корупційних ризиків, такі як змова між учасниками тендерів, підкуп посадових осіб та маніпуляції з тендерною документацією.

Методологія дослідження включає аналіз літератури та статистичний аналіз даних. На основі отриманих результатів визначено ключові фактори, що сприяють виникненню корупційних ризиків, та запропоновано ефективні методи їх мінімізації. Зокрема, розглядаються законодавчі заходи, такі як посилення контролю та відповідальності за порушення, а також організаційні заходи, включаючи створення антикорупційних комітетів та впровадження систем внутрішнього контролю.

Особлива увага приділяється використанню технологічних рішень, таких як електронні системи закупівель, які сприяють підвищенню прозорості та зменшенню можливостей для корупції. У статті також аналізуються конкретні кейс-стадії, що ілюструють успішні приклади боротьби з корупцією в публічних закупівлях.

Дослідження підкреслюють важливість комплексного підходу до мінімізації корупційних ризиків, що включає законодавчі, організаційні та технологічні заходи. Запропоновані автором рекомендації можуть бути корисними для розробки ефективних стратегій боротьби з корупцією в публічних закупівлях, що сприятиме підвищенню економічної ефективності та довіри громадськості до державних інституцій. Корупційні ризики в публічних закупівлях мають значний негативний вплив на державний бюджет. Основні аспекти цього впливу включають: завищені витрати, низька якість товарів та послуг, втрати через неефективні контракти, соціальні витрати, адміністративні витрати. Корупція в публічних закупівлях може призводити до нерівного розподілу ресурсів, що негативно впливає на соціальні програми та послуги. Це може збільшити соціальну напругу та зменшити рівень життя населення. Таким чином, дослідження корупційних ризиків у публічних закупівлях є ключовим елементом для забезпечення економічної ефективності, прозорості, конкуренції, виконання міжнародних зобов'язань та соціальної справедливості.

Ключові слова: публічні закупівлі, запобігання корупції, корупція, корупційні ризики, адміністративний механізм, законодавчі заходи, ProZorro.

This article is devoted to the study of corruption risks in the field of public procurement and the analysis of methods of their minimization. Corruption in public procurement is a serious problem that negatively affects economic efficiency, transparency of processes and public trust in public institutions. The article examines the main types of corruption risks, such as collusion between tender participants, bribery of officials and manipulation of tender documentation.

Research methodology includes literature analysis and statistical data analysis. On the basis of the obtained results, the key factors contributing to the emergence of corruption risks are determined, and effective methods of their minimization are proposed. In particular, legislative measures, such as strengthening control and responsibility for violations, as well as organizational measures, including the creation of anti-corruption committees and the implementation of internal control systems, are considered.

Special attention is paid to the use of technological solutions, such as electronic procurement systems, which contribute to increasing transparency and reducing opportunities for corruption. The article also analyzes specific case-stages that illustrate successful examples of fighting corruption in public procurement.

The research findings emphasize the importance of a comprehensive approach to minimizing corruption risks, which includes legislative, organizational and technological measures. The proposed recommendations can be useful for developing effective strategies to combat corruption in public procurement, which will contribute to increasing economic efficiency and public trust in public institutions. Corruption risks in public procurement have a significant negative impact on the state budget. The main aspects of this impact include: inflated costs, low quality of goods and services, losses due to inefficient contracts, social costs, administrative costs. Corruption in public procurement can lead to unequal distribution of resources, which negatively affects social programs and services. This can increase social tension and reduce the standard of living of the population. Thus, the investigation of corruption risks in public procurement is a key element to ensure economic efficiency, transparency, competition, fulfillment of international obligations and social justice.

Key words: public procurement, prevention of corruption, corruption, corruption risks, administrative mechanism, legislative measures, ProZorro.

Виклад основних положень. Корупція є складним і багатогранним явищем, яке має значний вплив на всі сфери суспільного життя, включаючи публічні закупівлі. Визначення корупції варіюються залежно від контексту та підходу до її вивчення. У цій статті розглянуто різні визначення корупції та її прояви у сфері публічних закупівель.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система публічних закупівель стосується майже всіх сфер діяльності державної влади. Науковці, які досліджували проблематику сфери державних закупівель акцентували свою увагу на значний вплив цифрової трансформації на публічне управління та боротьбу з корупцією у системі

проведення державних закупівель. Це включає впровадження нових технологій для підвищення прозорості та ефективності управлінських процесів. Питання та наукові підходи здійснення публічних закупівель досліджували у своїх працях вітчизняні науковці: В. Антоненко, Н. Борсук, В. Зубарь, Л. Дешко, О. Критенко, М. Остап'юк, І. Гужва, В. Галай, тощо.

Корупція може бути визначена як зловживання владою для отримання особистої вигоди. Вона включає в себе такі дії, як хабарництво, зловживання службовим становищем, конфлікт інтересів та інші форми неправомірної поведінки. Відповідно до міжнародних стандартів, таких як

Конвенція ООН проти корупції, корупція охоплює широкий спектр неправомірних дій, які підризують довіру до державних інституцій [1]. Важливим викликом у сфері публічних закупівель є ефективна реалізація проєктів, пов'язаних із закупівлями для відбудови України зруйнованих внаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації об'єктів [2].

Корупція у сфері публічних закупівель може проявлятися у різних формах. Ось деякі з них:

1. **Хабарництво:** Надання або отримання неправомірної вигоди для впливу на процес прийняття рішень. Це може включати грошові виплати, подарунки або інші форми винагороди.

2. **Конфлікт інтересів:** Ситуації, коли особи, відповідальні за закупівлі, мають особисту зацікавленість у результатах тендерів. Наприклад, коли посадова особа має фінансовий інтерес у компанії, яка бере участь у тендері.

3. **Маніпуляції з тендерною документацією:** Створення умов, які сприяють перемозі певних учасників тендеру. Це може включати специфічні вимоги, які можуть виконати лише певні компанії.

4. **Непрозорість процедур:** Відсутність відкритості та доступності інформації про процес закупівель. Це може включати приховування інформації про тендери або обмеження доступу до неї.

5. **Фіктивні конкурси:** Проведення тендерів, де переможець вже визначений заздалегідь, а інші учасники лише створюють видимість конкуренції.

6. **Зловживання службовим становищем:** Використання службового становища для отримання особистої вигоди або для надання переваг певним компаніям.

7. **Підробка документів:** Використання фальшивих документів для участі у тендерах або для підтвердження виконання контрактів.

Аналіз корупційних ризиків у публічних закупівлях є важливим для забезпечення прозорості та ефективності процесів. Використовуються як якісні, так і кількісні методи. Науковці підкреслюють, що збір думок експертів та учасників процесу закупівель є важливим інструментом для підвищення прозорості та ефективності публічних закупівель. Корупція в публічних закупівлях є серйозною проблемою, яка впливає на економіку та довіру громадян до державних інституцій. Сучасне реформування сфери публічних закупівель із впровадженням електронної системи ProZorro, безумовно, є великим кроком уперед для подолання корупційних проявів та полегшення роботи юридичних осіб у тендерній процедурі. Проте, з появою електронної системи ProZorro були виявлені нові корупційні ризики, які під впливом нової тенденції інформатизації були деформовані та скриті від очей громадян [3, с. 81–98]. Система ProZorro з'явилась в Україні у 2014 році з метою створення прозорих, ефективних та конкурентоспроможних умов для державних закупівель. Її розробленням займалися експерти з громадських організацій спільно з урядовими структурами. Запровадження ProZorro відкрило нові можливості для боротьби з корупцією та забезпечило прозорість у проведенні державних закупівель. ProZorro, система електронних публічних закупівель в Україні, дійсно допомогла значно знизити рівень корупції. Система електронних публічних закупівель ProZorro в Україні регулюється Законом України «Про публічні закупівлі». Цей закон встановлює правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та територіальних громад. Основні положення закону включають: Закон спрямований на створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, що дозволяє залучати більше учасників і отримувати кращі пропозиції, закупівлі здійснюються через авторизовані електронні майданчики, що забезпечує автоматичний обмін інформацією

та документами під час проведення процедур закупівель, закон спрямований на створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, що дозволяє залучати більше учасників і отримувати кращі пропозиції [4]. Однак, як і будь-яка система, вона не є ідеальною і може мати свої вразливі місця:

Маніпуляції з тендерною документацією. Внесення специфічних вимог, які можуть бути виконані лише певними постачальниками. Наслідки: Обмеження конкуренції та можливість змови між замовником і постачальником.

Фіктивні учасники тендерів. Використання підставних компаній для створення видимості конкуренції. Наслідки: Перемога задалегідь визначеного учасника та неефективне використання бюджетних коштів.

Затримки в оплатах. Навмисне затягування процесу оплати для отримання хабарів. Наслідки: Погіршення відносин з постачальниками та можливі додаткові витрати.

Недостатній контроль за виконанням контрактів. Відсутність належного моніторингу виконання умов контрактів. Наслідки: Низька якість виконаних робіт або поставлених товарів, перевитрати коштів.

Технічні вразливості. Можливі технічні проблеми або збої в роботі системи. Наслідки: Затримки в проведенні тендерів, можливість маніпуляції з даними.

Для мінімізації цих ризиків важливо постійно вдосконалювати систему, впроваджувати нові механізми контролю та залучати громадськість до моніторингу процесів закупівель. Це допоможе зробити систему ще більш прозорою та ефективною.

У сфері державних закупівель за останні два роки відбувся бум реєстрації нових кримінальних проваджень. Якщо незадовго до повномасштабного вторгнення їх відкривали по 300–340 на рік, то у 2023-му кількість зареєстрованих кримінальних проваджень у цій сфері сягнула 779. За перше півріччя 2024-го їх уже є 674 [5].

З 21.08.2024 набула чинності нова редакція Типової антикорупційної програми для юридичних осіб, спрямована на посилення прозорості та боротьби з корупцією у бізнес-середовищі [6]. Вона має забезпечити проведення ефективних публічних закупівель в прозорій та конкурентній формі, що забезпечить виконання міжнародних зобов'язань України у сфері публічних закупівель. Головна мета законопроекту – продовжити адаптацію системи закупівель до законодавства ЄС, запровадити гнучкі інструменти закупівель для повторюваних потреб, розвивати соціально відповідальний бізнес, та надати переваги ветеранському бізнесу та підприємствам, що наймають людей з інвалідністю.

Також у проєкті Закону вводиться нова процедура закупівель – процедура інноваційного партнерства. Вона передбачає укладання договору на розробку унікальних товарів, послуги або роботи з їхньою подальшою публічною закупівлею. Відбір кандидатів у такій закупівлі здійснюватиметься за кваліфікаційними критеріями [7].

У 2024 році в Україні продовжується реалізація антикорупційної освіти громадян, яка є частиною Державної антикорупційної програми. Ця програма спрямована на підвищення ефективності системи запобігання корупції та формування негативного ставлення до неї в суспільстві [8]. Створено освітні серіали та симулятори на платформі Дія. Освіта, які допомагають громадянам розуміти та управляти корупційними проявами та ризиками в суспільстві.

Міжнародна співпраця у боротьбі з корупцією є важливим елементом глобальної стратегії для подолання цієї проблеми, яка не має кордонів. Вона включає обмін інформацією, досвідом і технологіями між країнами для підвищення ефективності антикорупційних заходів. Країни співпрацюють у створенні єдиних баз даних та обміні інформацією про корупційні схеми, підозрілих осіб і фінансові потоки. Це дозволяє швидше ідентифікувати корупційні злочини,

зокрема транснаціональні схеми відмивання грошей та ухилення від податків. Країни з більш розвиненими антикорупційними інститутами надають технічну допомогу країнам, що розвиваються, допомагаючи їм створювати або вдосконалювати власні механізми боротьби з корупцією. Це включає навчання спеціалістів, підтримку у впровадженні електронних систем прозорості, а також обмін передовими практиками. Організації, такі як ООН, ЄС, GRECO (Група держав проти корупції) та інші, активно сприяють співпраці, розробляючи глобальні стандарти боротьби з корупцією та надаючи платформу для обміну досвідом.

Для зменшення корупційних ризиків у публічних закупівлях необхідно вжити заходи, спрямовані на підвищення прозорості, ефективності контролю та відповідальності. Запровадження та розвиток електронних платформ для закупівель. Системи електронних закупівель, такі як ProZorro, вже показали свою ефективність у зменшенні корупції. Подальше вдосконалення таких платформ, включаючи автоматизацію процесів, знижує ризик особистого втручання та маніпуляцій. Державні службовці, залучені до закупівель, повинні регулярно проходити навчання з антикорупційних практик, етики та конфлікту інтересів, щоб підвищити обізнаність про ризики та наслідки корупції. Посилення ролі громадських організацій та журналістів-розслідувачів у моніторингу публічних закупівель допоможе виявляти та запобігати потенційним корупційним схемам. Ці заходи, разом з посиленням судового

контролю та міжнародною співпрацею, сприятимуть зменшенню корупційних ризиків у публічних закупівлях та підвищенню довіри громадськості.

Висновки. Дослідження корупційних ризиків виявило, що основними зонами їх виникнення є державні закупівлі та адміністрування, а також сфери з низькою прозорістю управління фінансами. Високий рівень корупції пов'язаний із відсутністю належного контролю, слабкістю антикорупційних органів та складністю правової системи.

Одним із ключових методів мінімізації корупційних ризиків є посилення прозорості через вдосконалення електронних систем управління та закупівель. Наприклад, цифровізація державних послуг знижує можливість для особистої вигоди посадових осіб. Важливою також є незалежність та ефективність контролюючих органів, що можуть забезпечити відповідальність осіб, залучених до корупційних схем.

Пропонуються заходи, такі як розширення доступу до інформації, антикорупційна освіта громадян та підвищення ролі громадських організацій у контролі за владою. Успіх цих методів залежить від політичної волі та громадського контролю. Дослідження також підкреслює важливість міжнародної співпраці у боротьбі з корупцією, включаючи обмін інформацією та досвідом між країнами.

Загалом, ефективність антикорупційних заходів залежить від комплексного підходу, що включає як технологічні інновації, так і соціальні зміни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корупційні ризики у закупівлях: огляд змін до закону України «Про публічні закупівлі» URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/Ryzyky-zakupivel_zminy-do-ZU.pdf (дата звернення: 27.09.2024).
2. Стратегія реформування системи публічних закупівель на 2024–2026 роки URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/65c/0df/904/65c0df904bcd9998217616.pdf> (дата звернення: 27.09.2024).
3. Антоненко Валентина Миколаївна Корупційні ризики при державних закупівлях та їх вплив на фінансову безпеку держави. *Наукові інновації та передові технології* № 1(3) 2022р. С. 81-98.
4. Закон України “Про публічні закупівлі” rada.gov.ua URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 27.09.2024).
5. Ярослав Пилипенко і Борис Нестеров. Чи стало більше злочинів у публічних закупівлях? dozorro.org URL: <https://dozorro.org/blog/chi-stalo-bilshe-zlochyniv-u-publichnih-zakupivlyah> (дата звернення: 27.09.2024).
6. З 21.08.2024 набула чинності нова редакція Типової антикорупційної програми для юридичних осіб. Що змінилось? На що звернути увагу? Радник у сфері публічних закупівель <https://radnik.com.ua/uchast-u-zakupivliakh/tendery/rekomendatsii-shchodo-rozroblennia-ta-zatverdzhennia-antykoruptsiinoi-prohramy-iurydychnoi-osoby/> (дата звернення: 27.09.2024).
7. ВЕРХОВНА РАДА СХВАЛИЛА ПРОЄКТ ЗАКОНУ “ПРО ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ” ДП PROZORRO <https://infobox.prozorro.org/articles/verhovna-rada-shvalila-proyekt-zakonu-pro-publichni-zakupivli> (дата звернення: 27.09.2024).
8. Державна антикорупційна програма: кожен учасник освітнього процесу, наукової й інноваційної діяльності України повинен мати гідні умови життя та професійного розвитку. Міністерство освіти і науки України <https://mon.gov.ua/news/derzhavna-antikoruptsiyna-programa-kozhen-uchasnik-osvitnogo-protsesu-naukovoi-y-innovatsiynoi-diyalnosti-ukraini-povinen-mati-gidni-umovi-zhittya-ta-profesiyynogo-rozvitku> (дата звернення: 27.09.2024).